

Information om åtgärder mot lövplattmask för dig som importerar växter

I början av november 2024 hittades en ny invasiv plattmask i Sverige, *Obama nungara*, lövplattmask. Den har oavsiktligt introducerats i Europa och USA via handel med växter. Lövplattmasken är rovlevande och äter bland annat daggmaskar. Den har därmed förmåga att störa viktiga funktioner i ekosystemen och minska skördar på våra odlingsfält. Det finns i nuläget inte några effektiva sätt att utrota *Obama nungara* eller andra potentiellt invasiva plattmaskar när de tagit sig ut i naturen.

I december 2024 fattade regeringen beslut om nödatgärder mot lövplattmasken, vilket innebär att från den 7 januari 2025 är det förbjudet att avsiktligt *hålla arten*, att *låta den växa*, att *överlåta eller utbyta den*, samt *släppa ut den i miljön*. Det innebär att individer av arten ska avlivas om de hittas, och eftersökningar ska ske för att säkerställa att inga ytterligare levande individer finns.

Eftersom lövplattmask har hittats på många olika växter, från ett stort antal underleverantörer anses just nu inget växtmaterial från Europa vara riskfritt, undantaget Finland och Norge. Utgå från att allt annat importerat växtmaterial kan vara drabbat. Från 7 januari 2025 kan Lännsstyrelsen också fatta beslut om utrotning, utöva riktad tillsyn och förelägga personer eller verksamhetsutövare om åtgärder. I första hand vill vi dock arbeta tillsammans med branschen och få igång arbetet med minskad spridning av potentiellt skadliga organismer som fripassagerare.

Vi behöver komma fram till ett system för egenkontroll som fungerar för branschen utan alltför stor inverkan på verksamheten, samtidigt som en rimligt god säkerhet mot spridning uppnås. Följande råd och riktlinjer gäller därför alla som handlar med importerat växtmaterial.

Råd till dig som importerar växtmaterial

Tänk på att råden troligtvis kommer uppdateras löpande under året, säkerställ att du har den senaste informationen genom att besöka vår webbsida om lövplattmasken. Ta för vana att kontrollera informationen varje vecka. Du kan också anmäla dig till nyhetsutskick via mail genom att maila till henrik.lange@naturvardsverket.se. Observera att ämnesraden ska vara "Anmälan informationsutskick om plattmask"

- Information till alla slutkonsumenter, privatpersoner, kommuner, grönytearbetare, alltså alla de som till slut planterar växten, är under utarbetande och kommer ligga på samma webbsida inom kort.
- Information till återförsäljare finns längst ner i dokumentet under övrigt.
- Information till jordproducenter är också under framtagande och kommer finnas på ovanstående webbsida.

Kontroll av växtmaterial

Du behöver kontrollera växtmaterialet du tar emot. När du tar emot en ny batch, ställ detta på en isolerad plats, på hårdgjord yta eller på markduk. Gör en okulär besiktning genom att titta under krukorna och backar/tråg, lyft ur växten och titta i krukans och på jord/rotklumpen.

I nuläget ser vi att ni behöver kontrollera minst 15% av växterna per batch/parti/sort ni tar emot. Under våren kommer vidare undersökningar av drabbade batcher ske och andelen växter som ska kontrolleras kan komma att uppdateras. Det är mer sannolikt att andelen plantor som behöver kontrolleras kommer öka än minska.

- Om ni gör fynd på en växt räknas hela batchen som infekterad och åtgärder måste vidtas.

Genom att genomföra ovanstående upptäcks vuxna individer.

Lövplattmasken är endast någon millimeter när den kläcks och är mycket svår att upptäcka de första månaderna. Äggen är till en början röda men övergår snabbt till mörkbruna och är också mycket svåra att hitta när de ligger på jord.

Användning av hund

Hundar kan specialtränas att markera på lövplattmask och kan därmed användas för att fokusera den okulära besiktningen. En vältränad sökhund har en hög nosfrekvens och kan söka under lång tid, 20–30 minuter åt gången utan att tröttna och tappa fokus.

Att använda sig av sökhund ersätter i nuläget inte okulär besiktning utan ökar endast sannolikheten att ni hittar de plattmaskar som eventuellt finns. Det jobbas hårt på att ta fram en certifiering eller branschstandard riktad mot denna typ av sökhund och vi hoppas det faller på plats under 2025. När en trygg standard finns är tanken att hund ska kunna ersätta okulär besiktning i viss utsträckning och på vissa typer av plantor.

Vid fynd

Om ni gör fynd behöver hela batchen saneras eller destrueras. I nuläget finns tre sätt att sanera; plocka bort plattmaskarna manuellt, behandla växterna med kyla eller med värme.

Plocka manuellt

Plocka bort alla synliga plattmaskar och isolera plantorna. Kontrollera växterna dagligen till dess att inga plattmaskar hittats på 2 dygn. Denna metod är osäker då plattmaskar kan gömma sig inne i jorden och små individer är lätta att missa. Denna metod innebär också att ni måste kontrollera **alla plantor i en drabbad batch** upprepade gånger.

Behandling med värme eller kyla

Man kan sanera genom att värma upp eller frysa materialet. Dessa metoder kan användas rutinmässigt på allt importerat material och plantorna behöver då inte kontrolleras innan behandling. Om man väljer att sanera hela batchen efter ett positivt fynd, behöver man inte fortsätta leta utan kan gå direkt vidare till sanering. Om man väljer att enbart sanera de plantor man gör fynd på behöver man söka igenom **alla plantor i batchen flera gånger. Vi rekommenderar starkt att man sanerar hela batchen!**

Frys plantorna

Plattmasken dör om den fryses till -2 till -3 grader C i ett dygn. Ställ plantorna så hela jordklumpen fryser. Tänk på att temperaturen ska ner till -2 till -3 grader i hela krukans, 1 dygn. Denna metod avser

främst frysning i frys, kalla temperaturer utomhus är inte tillförlitliga eftersom många aspekter spelar in i genomfrysningen av krukans och genomfrysning kan inte garanteras utomhus. Om frysning sker utomhus behöver ni säkerställa att materialet legat på rätt temperatur och i tillräcklig tid genom temperaturmätning.

Värmebehandla plantorna

Plattmasken dör om de utsätts för temperaturer på 38-39 grader C i 15 min. Ställ krukorna i varmt vatten tills temperaturen nått hela vägen genom krukans i 15 min.

Vid sanering genom värme eller kyla är det viktigt att rätt temperatur uppnås genom hela krukans. Hur lång tid det tar att uppnå rätt temperatur beror på många aspekter (diameter, starttemperatur, typ av substrat). **För att säkerställa att temperaturen uppnås används termometer i mitten av krukans.** I nuläget är metoderna i första hand kontrollerad mot plattmaskens överlevnad, inte växternas. De nämnda temperaturerna för värmebehandling bedöms inte som skadliga för de flesta växter men ytterligare erfarenhetsinsamling och försök kommer att behövas.

Anmäl till din länsstyrelse

Anmäl att ni hittat plattmask till er länsstyrelse via mejl. Om det är första fyndet för ert företag är det bra att ni hör av er omgående. Därefter räcker det att ni håller länsstyrelsen uppdaterade genom att mejla en kort sammanfattning varje månad. Detta gäller tills vidare.

Avfall

I nuläget är fynd endast gjorda på/i jord i kruka och i/under växtmaterial på marken. Blad och andra växtdelar som inte legat på marken i anslutning till infekterad jord utgör därmed mycket låg spridningsrisk.

Ibland kan det vara mer ekonomiskt att vid fynd kassera hela batchen i stället för att sanera den. Vi rekommenderar då att du tar bort plastkrukans (kontrollerar att inga plattmaskar är i eller under krukans) och kasserar växten i en sopsäck som sedan kan förslutas väl. Behöver man hantera större volymer finns olika typer av insatssäckar för containrar och andra typer av större säckar som hindrar att plattmaskar kryper ner under containern och mellan

sprickor och skarvar. Allt avfall ska gå till brännbart och får absolut inte användas i kompost.

Det jobbas på att få fram metoder som kan rena jord från invasiva arter och vi hoppas på att hitta ett sätt att kunna återanvända jorden under 2025. Fram till dess behöver jorden från drabbade batcher destrueras genom bränning.

Vad myndigheterna förväntar sig

Situationen med kontroll av invasiva fripassagerare är ny för alla inblandade och vi förstår att branschen står inför en stor omställning. Samtidigt behöver vi driva på förändringen så snabbt vi kan för att hindra att skadliga arter etablerar sig i ett allt varmare klimat. Vi ser att vi under de kommande åren kommer behöva uppdatera information, råd och riktlinjer kontinuerligt. För att se att arbetet är igång och fungerar tillfredsställande kommer tillsyn av företag och butiker som handlar med importerat växtmaterial påbörjas under våren 2025. För att uppfylla miniminivån för självkontroll behöver ni snarast få följande på plats:

- En nedskrivna handlingsplan som förklarar hur ni på ert företag jobbar för att följa de råd och riktlinjer som Naturvårdsverket tar fram (detta dokument och dess löpande uppdateringar).
- Om ni i något avseende inte ämnar följa Naturvårdsverkets råd och riktlinjer bör ni motivera varför och vilka åtgärder ni i stället vidtagit.
- Handlingsplanen ska vara väl känd av samtliga som jobbar på företaget och som kommer i kontakt med växterna.
- Utbildning av all personal som jobbar med importerade växter, de måste känna igen plattmasken och veta vad de ska göra vid fynd.
- Ett kontrollsystem av de importerade växterna där det lätt framgår vilka batcher som är kontrollerade, i vilka batcher man gjort fynd och vilka som sedan är färdigsanerade.

Om ovanstående saknas vid tillsynsbesök kan Länsstyrelsen gå vidare med föreläggande. Länsstyrelsen kan också gå vidare med föreläggande om ni inte följer Naturvårdsverkets krav och era egna åtgärder inte anses tillräckliga.

Övrigt

Kommunikation

Berätta gärna för era kunder hur ni kontrollerar och vilka åtgärder ni vidtar vid fynd. Kommunera fynd till er länsstyrelse och till er återförsäljare. Förklara gärna att på grund av rådande omständigheter kan det bli svårt att få tag i vissa växter.

Information till återförsäljare

Om du själv inte importerar växter men är återförsäljare av importerat växtmaterial är det viktigt att du för en dialog med de företag du köper av eller ditt huvudkontor. Ni ska göra regelbundna stickprovskontroller och personalen som jobbar med växterna ska känna till hur plattmasken ser ut och vad de ska göra om ni hittar individer. Mer information riktad till er kommer under våren. Anmäl er gärna till nyhetsutskicket enligt ovan (råd till branschen). Tänk på att ni enligt lag inte får sälja vidare batcher där ni hittar plattmaskar utan att först sanera batchen.

Frilandsodling i Sverige

Vi har ännu inte sett någon spridning utanför krukodlat material. Vi har dock gjort fynd på plantor som planterats under säsongen 2024. De företag som både importerar och odlar upp själva bör hålla dessa sektioner avskilt från varandra. Personal bör informeras om att hålla utkik efter plattmaskar också på egenodlat material och omgående meddela om man misstänker att plattmask finns på friland.

Norge och Finland

Lövplattmasken är inte spridd i Finland eller Norge. Plantor importerade från dessa länder behöver därför inte kontrolleras om plantskolan de kommer från inte också på samma område odlar växter som importerats med odlingssubstrat från andra europeiska länder.

Barrotat material

Vi ser mycket liten risk för spridning med barrotat material. Barrotat material behöver inte sökas igenom.

Större träd

Större träd som levereras inlindat är svårt att kontrollera okulärt. Om möjligt tas säckväven eller det som täcker jordklumpen bort och materialet kontrolleras. Här kan hundar i framtiden vara ett bra alternativ. Inga fynd är i nuläget gjorda på större träd.

Mer information

Mer information om lövplattmasken finns på Naturvårdsverkets och Länsstyrelsen Värmlands webbplatser.

Kontaktuppgifter

Välkommen att kontakta Länsstyrelsen för frågor på telefon 010-224 70 00 eller via e-post

invasiva.frammande.arter.varmland@lansstyrelsen.se.